

**ОВЛАДЯВАНЕ НА ПАРЕМИИ ОТ СТУДЕНТИТЕ
НА УНИВЕРСИТЕТ „ПРОФ. Д-Р АСЕН ЗЛАТАРОВ” - БУРГАС**

Иванка Драгиева, Анелия Байгънова

*Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, Бургас, България, 8010, e-mail:
vanq_2103@abv.bg*

**MASTERING PROVERBS BY THE STUDENTS AT “PROF. DR. ASEN
ZLATAROV” UNIVERSITY - BURGAS**

Ivanka Dragieva, Anelia Bayganova

Assen Zlatarov University, Burgas, Bulgaria, 8010, e-mail: vanq_2103@abv.bg

ABSTRACT

The article is a part of a scientific and research project on the topic “Bulgarian-Russian parallels in linguistic-literary and pedagogic and historical context.” It is focused on a research of students’ proverb repertoire and a chronological comparison is being made with previous research of other age groups.

Key words: proverbs, students, Bulgarian-Russian parallels

ВЪВЕДЕНИЕ

Книжовната дума „пословица“ е заета у нас от руски език. Старите българи са наричали този род духовити изречения „притъчи“, което е превод на гръцко-латинското „parabole“ (пример, сравнение, пословица). Те са украсението в речта, мъдростта в една поука, хуморът в една история, критиката, изразът на протест срещу насилието или злото в живота; сентенцията, която най-сбито (като формула) предава заключението на една беседа. Характерно за пословицата е, че тя има размерите на една синтактична цялост, на едно изречение, което включва непременно някакъв образ, способен да се хваща в преносен смисъл. [5, с. 5-6] Пословиците и поговорките трудно функционират сами, т.е. не се изпълняват в точно определено време, в точно определен обред, а най-често в съвременната среда са част от друг обред, част от друг жанр или евентуално част от детски забавления и игри. В много случаи паремиологичните конструкции са елемент от началното образование, което приучава към ритмика, спазване на рима, обучава на най-елементарните понятийни същности – онова, което виждаме. В съвременната ни култура тези жанрове се срещат постоянно, но не в онази си функция, в която са се зародили.

Предмет на изследване са паремиите, оценката за тях в българската и руската научна мисъл. Ще бъде направена съпоставка с изследване, реализирано през 2007 година, като се проследят настъпилите промени в употребата и тълкуването на поговорките и пословиците в речта на днешните студенти. Ръководи ни убеждението, че паремиологичният фонд на българския език е важен източник за интерпретация на явленията от действителността.

Изследването е осъществено на базата на 20 броя анкети и е проведено през 2016 г. (месец март) със студенти от трети курс, специалности „Българска филология“ и „Педагогика на обучението по български език и история“ в Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ - гр. Бургас. Интервютата визират тълкуването и употребата на поговорки и пословици.

Главната задача на нашия доклад е да анализира различните тълкувания.

ИЗЛОЖЕНИЕ

През септември - октомври 2007 година е проведено анкетно проучване от проф. Маргарита Терзиева сред няколко детски градини в Бургас и региона, като това изследване обхваща 80 деца от подготвителна група в предучилищна възраст. Предмет на изследването е степента на формиране на фразеологична лексика в речта на 7-годишните деца.

Най-широко приложение от фразеологичните единици имат фолклорните паремии.

Една от задачите на децата е довършване на текстове на поговорки и пословици, а друга налага тълкуване на значението им.

Средният брой правилни избори е 56,36%, което показва, че повече от половината деца правилно довършват посочените фразеологизми. За тях доминираща роля играе душевното, а не физическото състояние на обекта, за който е предназначен изразът.

В 80% от случаите е налице правилно тълкуване на изследваните фразеологизми, при 10% е налице частичен опит за тълкуване, а при последните 10% - несправяне с възложената от изследователя задача.

Три от пословиците, употребявани от децата, са битували в родителския репертоар десет години преди въпросното изследване – през 1997 година, подредени по следния низходящ ред: *Който не работи, не трябва да яде; Човек се учи, докато е жив; Яде като мечка, работи като буболечка.* [3, с. 156-164]

Във връзка с гореописаното проучване осъществихме ново изследване – този път на 20 студенти на възраст от 20 до 40 години от Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, специалности „Българска филология“ и „Педагогика на обучението по български език и история“.

Първата поставена задача беше следната:

Попълнете правилно таблицата по образца: [4, с. 43]

Пословичен израз	Постъпка	Извод
Гладна кокошка просо сънува		
Без мъка няма сполука		

Идеята е да се открие прагматичният подход в народната мъдрост и умението на студентите да го интерпретират като житейски извод.

Отговорите им, свързани с пословицата „Гладна кокошка просо сънува“, показват, че за 79% става дума за някакво неосъществено желание („човек мечтае за нещо силно“, „човек мисли за това, което му липсва“, „когато нямаш нещо, а ти се иска да го получиш, всички твои мисли са свързани с това нещо“). При 10% обаче се наблюдава различно тълкуване – за бездействие в очакване на нещо хубаво. Останалите студенти са приели пословичния израз буквално – „глад, нищета“, „заспива гладна“, „не може да заспи гладна“. Приемаме подобен подход за неадекватен, защото не кореспондира с физическата възраст и социалния им опит. Във връзка с пословичния израз „Без мъка няма сполука“ 80% от анкетираните са отбелязали опосредствената връзка с труда (под различна форма) – „без труд радост/успех няма“, „полагане на труд“ и др. 20% са заявили различно мнение – „става дума за страдание“, „минали сме през лошо, за да заслужим добро“.

В графа „извод“ 89% от анкетираните са писали за ползата от извършването на трудова дейност – „за да получиш нещо, трябва да работиш упорито“, „няма да успеем, ако не се потрудим“ и др. 10% са посочили по-различни виждания – „без работа няма пари“, т.е. търсят прагматични подходи, които да следват, въпреки че за други подобни изводи биха звучали меркантилно.

В общи линии почти всички анкетираните са изтъквали дадените пословични изрази по сходен начин. Много малка част от отговорите звучат алогично.

Втората поставена задача беше следната:

Свържете правилно поговорките с тълкуването им:

беля, докарана с музика
 карат се като куче и котка
 ходи по въже
 ни риба, ни рак

от начало до край
 клюкарка, сплетница
 замомило се девойче
 човек, който рискува

на всяко гърне мерудия
от дъжд на вятър
от игла до конец

мързелива снаха
несговорно семейство
от време на време

[4, с. 43-44]

По-разпространените поговорки (*карат се като куче и котка, от дъжд на вятър, от игла до конец*) са свързани правилно с техните тълкувания. Повече от 10% от анкетираните са сгрешили при две от поговорките - *ходи по въже, на всяко гърне мерудия*. 40% от студентите са разменили значенията на две от поговорките - *беля, докарана с музика, и ни риба, ни рак*. Тъй като те касаят социалния статус на девойката и младата омъжена жена, а голяма част от изследваните лица са от женски пол, приемаме, че те не диференцират ясно промените в собствения си живот и тежестта на социалните роли, които поемат.

Третата поставена задача беше студентите да запишат поговорки и пословици, които използват в речта си.

Те са записали между 3 и 10 пословици и поговорки от своето ежедневие. Най-използваните от тях са:

От дъжд на вятър.

Бързата работа - срам за майстора.

Да би мирно седяло, не би чудо видяло/Да би мирно стояло, не би чудо видяло.

Който не работи, не трябва да яде.

Много баби, хилаво дете/бебе.

Сговорна дружина планина повдига.

Който се смее последен, се смее най-добре.

Гладна мечка хоро не играе.

От трън, та на глог.

Ни лук ял, ни лук мирисал.

Който каквото прави, на себе си го прави.

На всяка манджа мерудия.

Риск пчели, риск губи.

Хубавите ябълки прасетата ги яли.

Всяко зло за добро.

Малкото камъче обръща каруцата/И едно камъче може да обърне каруцата.

Каквото повикало, такова се обадило.

Не си ври носа, където не трябва/Вири си носа, където не трябва.

По-интересните от тях (и такива, които се срещат еднократно) са:

Една птичка пролет не прави.

Трай, бабо, за хубост.

Голям залък лапни, голяма дума не казвай.

Бели пари за черни дни.

С трици маймуни искат да хранят.

На харизан кон зъбите не се гледат.

Всяка жаба да си знае гъола.

Вържи попа да ти е мирно селото.

На зла круша - зъл прът.

Ни в клин, ни в ръкав.

Гладен като вълк.

Ден да мине, друг да дойде.

Бабини деветини.

Ощипана мома.

Всяко чудо за три дни.

Видяла жабата, че подковават коня и вдигнала крак.

На болната Станка мъжът ѝ умрял.

На куково лято.

Шило в торба.

Когато ям, съм глух и ням.

Бели пари за черни дни.

Дават ли ти - еж, гонят ли те - беж.

Вятър го вее на бял кон.

Средният брой посочени пословични изрази от всеки един студент е 6. За период от две десетилетия броят на посочените паремии се е увеличил от 33 на 41, като динамиката на новия век е променила нагласата на ползващите ги в ежедневието – в наши дни преобладават повече поговорки, отколкото пословици, макар че са по-малозначни; основно съображение за избора им е тяхната краткост.

В изброените от студентите паремии открихме текстове, характерни за славянския фолклор (по-специално руския фолклор) – 8 на брой:

- *Даят – бері, бьют – беги (Дават ли ти – еж, гонят ли те – беж);*
- *Кто не рабóтает, тот не ест (Който не работи, не бива да яде);*
- *Одна лáсточка не дéлает веснѝ (Една лястовичка пролет не прави);*
- *Знай сверчóк свой шестóк (Щурчето да си знае къшето). Срв. Всяка жаба да си знае гъола;*
- *Как аўкнется, так и отклїкнется. Срв. Каквото повикало, такова се и обадило;*
- *У семі нянек дитя́ без гла́зу (При седем баби детето недогледано, букв. окъоравяло) Срв. Много баби – килаво дете (кила, гр. изсипване, херния);*
- *Из огня́ да в полѝмя (От огън та в пламъци). Срв. От трън та на глог;*
- *Пан или пропáл (Или на върха, или ще умра, т.е. всичко или нищо, обикновено риск) Срв. Риск пчели, риск губи. [2]*

Тези сходства между паремиите са поредното доказателство за тясната връзка между руския и българския народ, тяхното мислене и бит. Те говорят за допирни точки в националната менталност на двата славянски народа.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

На базата на осъщественото наблюдение достигнахме до следните изводи:

По-голямата част от студентите са в състояние да употребят пословичните изрази и в прякото, и в преносното им значение, но за около 10% подобна задача представлява своего рода интелектуално затруднение. При изследваните деца този процент е 2,5 пъти по-голям, но явно е, че с нарастване на възрастта не се преодоляват всички познавателни трудности; че духовната зрелост невинаги се постига на 20-годишна възраст.

След като част от поговорките, характеризиращи социалния статус на девойката и жената, са неясни точно за студентките, това говори или за промени в полово-ролевия модел за възпитание през новия век, или за липсата на приемственост в традициите при отстояване на женската еманципация.

По наши наблюдения пословицата „*Който не работи, не трябва да яде*” е най – използвана в репертоара както от студентите на настоящото изследване, така и от децата, изследвани през 2007 година, а също и от родителите на децата, изследвани през 1997 година. Тя подсказва, че материалните потребности все още са приоритет за българина за сметка на духовните, които са поставени на по-заден план.

Пословици като „*Който каквото прави – на себе си го прави*”, „*Сговорна дружина планина повдига*”, „*Бързата работа - срам за майстора*” са доказателство, че в критични ситуации българинът умее еднакво добре да се правя с проблемите самостоятелно или като част от колектив, но от него се очаква добре да премисли основанията за своя избор.

С това изследване установихме, че съществува не само историческа връзка между

българския и руския народ, славянското ни родство и подобие на езика, но се наблюдават и сходства на битово и душевно ниво. Между двата народа съществува силна връзка, останала в народопсихологията.

От казаното дотук установихме, че младите хора все още употребяват паремии в речта си и по този начин ги запазват и предават на следващите поколения. Паремииите са ценно национално и културно богатство, тъй като те пресъздават в автентичен вид бита и характера на българския народ, неговата своеобразна езикова картина на света и изконната му култура.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Акимова, О. *Формирование вторичной языковой личности иностранного студента на основе паремий в процессе подготовки в вузе.* – *Перспективы науки*, 2014, бр.3/54, с.11-14.
- [2] Влахов, С. *Руски пословици*, изд. Ето, София, 1999.
- [3] Терзиева, М. *Овладеяване на фразеологизми в подготвителна група на детската градина*, – Международен симпозиум "Технологии и материали" -2008, с.156-164.
- [4] Терзиева, М. *Методика на литературното образование*. Б., Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, 2015.
- [5] Лалев, Ц. *Български народни гатанки, пословици, поговорки и скороговорки*, София, 2005.